

Konsten att väcka elevens kunskapsbegär

Synliggör elevernas egna erfarenheter, bygg vidare med upplevelser och verkliga utmaningar kopplat till läroplanen. Så kan lärandet bli meningsfullt för flertalet.

Illustration: Helena Davidsson Neppelberg[/caption]

Varje elev har rätt att gå i en skola som berör och utmanar. Varje dag. Det är en förutsättning för att varje elev ska uppleva skolan som meningsfull, för att bli motiverad, för att lära sig och för att hålla motivationen vid liv.

Michel Foucault uttrycker det drastiskt:

”Det första man bör lära sig, är att lärande helt grundläggande är förenat med njutning. Lärande kan definitivt göras till något erotiskt laddat, en lustfylld njutning. Att en lärare visar sig oförmögen att uppenbara detta, att hans jobb handlar om att visa hur obehagligt, ledsamt, tråkigt och oerotiskt lärande är – det är för mig en oerhörd bedrift.” Det är i första hand inte den enskilde läraren som kan skapa en skola där varje elev upplever lärandet som en njutning. Snarare är det en annan förståelse av vad en skola kan vara som behövs, en skolpraktik präglad av meningsfulla utmaningar. Frågan är hur vi skapar den skolan.

En första utmaning för all undervisning blir att ta reda på och synliggöra vilka erfarenheter och kunskaper som eleverna bär med sig.

Generellt bygger all formell utbildning på antagandet att varje elev har ett grundläggande behov av vissa kunskaper och erfarenheter. Skolans uppdrag handlar då framför allt om kompensation. Vi menar att skolan bör utgå ifrån antagandet att alla människor – oavsett ålder – har drivkrafter och begär att upptäcka, lära och tänka nytt.

[fakta id="109615" expand="nej" leftorright="hoger" color="vit"]

Om skolan ensidigt bygger sin pedagogik och undervisning på ett behovs- eller bristtänkande är risken påtaglig att skolan och det förmodade lärandet efter hand upplevs som tråkigt. Så kan vi förstå elever som upplever skoltrötthet.

I stället gäller det att skapa en skolvardag som utgår från det redan kända och som, parallellt med det, bygger på ett undersökande och prövande som går bortom det. Ibland behöver lärandet utgå från behovet att reproducera kunskaper och ibland från ett prövande av en mångfald av teorier, hypoteser och förståelser. I det första fallet kan vi beskriva lärandet som att det kan bedömas och mätas som ett förändrat kunnande och i det senare fallet som ett förändrat och fördjupat frågande efter det som är okänt. Det förändrade kunnandet upplevs då som nödvändigt, bland annat eftersom det är tydligt, låter sig mätas och värderas. Följaktligen kan det prövande lärandet betraktas som otydligt och flummigt, men vi menar att båda lärandeformerna är nödvändiga för att ett meningsfullt, långsiktigt och fördjupat lärande ska uppstå.

Hur kan en skola organiseras för detta komplexa lärande? För att skapa en undervisning som berör, utmanar och upplevs som meningsfull kan det vara fruktbart att utgå ifrån tre bärande utgångspunkter, nämligen erfarenhets-, upplevelse- och utmaningsbaserad pedagogik.

All kunskap utgår ifrån och bygger vidare på det vi redan vet. En första utmaning för all undervisning blir därför att ta reda på och synliggöra vilka erfarenheter och kunskaper som eleverna bär med sig. Om varje elevs erfarenheter verkligen får spela roll och fungera som en drivkraft i skolarbetet, ökar förutsättningarna för att eleven upplever undervisningen och lärandet som meningsfullt.

Det är en utmaning för skolan att skapa en kultur där alla elevers erfarenheter blir intressanta, synliggjorda och något att utgå ifrån i ett fortsatt lärande. Risken är annars att de elever vars erfarenheter ligger närmast lärarens, och som kanske bärs av elever som enkelt kan kommunicera dem, blir de som främst kommer till tals i undervisningen.

Nästa utmaning för skolan blir att erbjuda upplevelser som varje elev utifrån sina erfarenheter och kunskaper uppfattar som meningsfulla, som vidgar lärandet och gör det spännande och utmanande. Den sista utmaningen är att få erfarenheterna och upplevelserna att hänga ihop med en verklig utmaning bortom skolans omedelbara verksamhet. Om eleverna får ta sig an riktiga utmaningar så förstärks deras motivation och begär efter att hantera utmaningen och finna möjliga lösningar.

Med dessa ökade insikter kan elever göra aktiva livsval och får en möjlighet att påverka sin egen och andras vardag.

I vår verksamhet har vi sett många exempel på när pedagogerna har fångat upp ett intresse hos eleverna, ämnen som engagerar och frågor som de diskuterar även utanför lektionstid. Genom att erbjuda upplevelser knutna till det som engagerar och genom att hitta utmaningar med

autentiska problem från den påtagliga verkligheten runt eleverna motiveras eleverna att fördjupa sin förståelse och lära mer.

[caption id="attachment_109612" align="alignleft" width="500"]

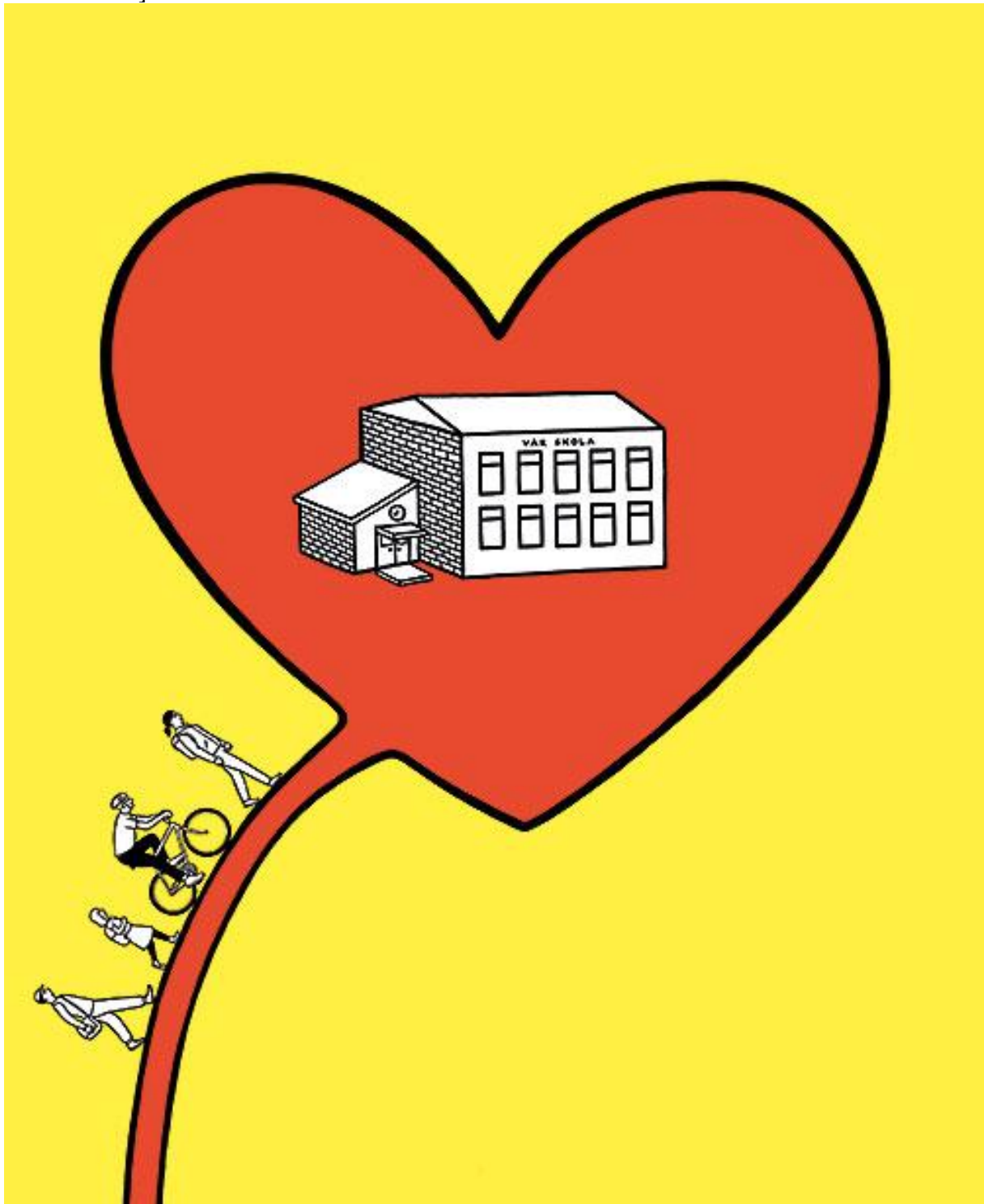

Illustration: Helena Davidsson Neppelberg[/caption]

På Holmaskolan i Malmö fick eleverna i klass fem ett uppdrag av en byggherre att tänka till om hur ett miljörum skulle kunna utformas för att locka till ett så problemfritt sorterande av sopor som möjligt. Eleverna fick ett antal veckor på sig att sätta sig in i problematiken med

hjälp av litteratur, studiebesök och föreläsningar. Därefter fick de fria händer att gruppvis tänka ut och skapa modeller för framtida miljörum.

Eleverna pitchade sina idéer inför en panel som bestod bland annat av beslutsfattare från byggföretaget och kommunala experter. För eleverna gällde det att inte bara ha ett genomtänkt förslag som både var innovativt och genomförbart. Det gällde också att presentera förslaget så begripligt och säljande som möjligt. Det blev högst påtagligt på riktigt.

Ett annat exempel från Malmö är när förskolor och skolor som ligger nära ett stort område som ska exploateras, bjöds in för att bidra med sina tankar och åsikter om den blivande stadsdelen. Tre klasser på Backaskolan nappade på utmaningen. De besökte området, fick möta planarkitekter och beslutsfattare, de skrev texter som beskrev området och gjorde bilder och modeller som innehöll förslag på vad området skulle kunna innehålla. Deras arbeten ställdes ut på en lokal inne på området och på det lokala biblioteket. Planering och projektering av området ska pågå under lång tid och nu planerar arkitekter och lärare och elever hur och vad det fortsatta gemensamma arbetet ska innehålla. Utmaningen att sätta spår i en del av staden har också medfört samarbete mellan förskolebarns och skolbarns arbeten och tankar.

Motivationen att lösa ett problem blir större när eleven märker att lösningen är viktig för någon annan. Eleverna upptäcker att genom att engagera sig i samhällseliga utmaningar så blir det möjligt att påverka. Vi har sett exempel på vad som händer när pedagoger låter elevernas nyfikenhet på ett fenomen utgöra startpunkten för ett ämnesområde. Ämnet vidgas genom att eleverna tar del av fler perspektiv. De ges en förståelse för hur saker hänger ihop genom att lärarna hjälper dem att förstå samband.

Bildningsforskaren Bernt Gustavsson beskriver hur vi lär oss nya saker genom en resa mellan det som är bekant för oss och det som är obekant. Nyfikenheten drivs av det vi kan relatera till och av det vi vill veta mer om. Genom att erövra obekanta fält upptäcker vi också att det finns fler varianter och nya sätt att se på det som nyss var bekant. Då formas i Deleuze & Guattaris anda en skolkultur av och med lärare som utgår från elevernas egna begär efter kunskap inom ett visst fält.

Genom att relatera detta begär till skolämnen och det centrala innehållet i läroplanen, alltså de yttre satta kunskapsbehoven som samhället anser att eleven behöver, utvecklas en skolkultur som kan knyta ihop skolans kunskapsuppdrag med brännheta aktualiteter i elevernas vardag.

Om eleverna dessutom får utrymme att uttrycka sig kring dessa frågor och komma till tals i samhällsdebatten, kan skolan på riktigt uppfylla sitt demokratiuppdrag. När skolan låter eleverna höras utanför skolans värld får vuxenvärlden samtidigt chansen att lyssna till ungas röster och eleverna upptäcker det meningsfulla i att vara en aktiv samhällsmedborgare.

När eleverna får möjlighet att genomföra egna idéer, får de samtidigt övning i att förhandla och positionera sig. Deras självbild förändras och deras initiativförmåga utvecklas.

Genom att få praktisk användning av teoretiska kunskaper utvecklar människor en idéskapande kreativitet. Att på det sättet tas på allvar skapar självtillit.

När elever kommunicerar med en autentisk mottagare märker de vad som fungerar och vad som inte fungerar utanför skolan vilket förstärker deras kommunikativa förmågor. Med dessa ökade insikter kan elever göra aktiva livsval och får en möjlighet att påverka sin egen och andras vardag. Vägen från dagens skola till detta kan tyckas lång, men våra erfarenheter och exempel kan visa vägen mot en skola som utmanar och som ur elevernas och samhällets perspektiv är meningsfull och nödvändig.

Per Dahlbeck är utvecklingspedagog i Malmö stad och universitetsadjunkt på fakulteten för lärande och samhälle, Malmö universitet.

Pär Widén är universitetslektor i pedagogik, tidigare gymnasiektör och prefekt vid lärarutbildningen på fakulteten för lärande och samhälle, Malmö universitet.

Fredrik Håkansson arbetar som rektor på Backaskolan i Malmö och tidigare på Humfryskolan.